

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 323+327+342.28(497.6)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.5842017.11>

Прегледни
рад

Српска политичка мисао

број 4/2017.

год. 24.

vol. 58.

стр. 215-230.

Драган Ђукановић

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА НАЈАВЉЕНОГ „СРПСКО-БОШЊАЧКОГ ДИЈАЛОГА“*

Сажетак

У овом раду аутор анализира српско-бошњачке односе током XX века, али уједно указује и на пожељност отпочињања и успешног окончања, још 2014. године најављеног, српско-бошњачког дијалога. У том смислу он указује и на неуспех сличне иницијативе за дијалог из 1991. године везан за „Историјски српско-муслимански споразум“, који је доживео пропаст неколико месеци након објављивања.

Значајну пажњу у овом раду аутор је посветио потенцијалном формату и начину реализације овог дијалога, као и његовим најзначајнијим актерима и принципима на којима би почивао. Такође, аутор указује да сам дијалог мора бити што више инклузиван, те укључивати државне и недржавне актере у Босни и Херцеговини и Србији. Такође, аутор подвлачи и да након окончања дијалога треба да постоје одређене институционалне форме које ће надзирати имплементацију договорених начела. Он зато тврди да

---

* Рад је реализован у оквиру пројекта „Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту“ Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, бр. ОI 179076 за период од 2011. до 2017. године.

би било значајно основати и посебну комисију која би се бавила помирењем између Срба и Бошњака, али и усаглашавањем сасвим удаљених интерпретација ратних збивања у Босни и Херцеговини од 1992. до 1995. године.

Аутор посебно указује на значај водећих међународних чинилаца у овом делу Европе према најављеном српско-бошњачком дијалогу. С тим у вези он указује на ставове Савезне Републике Немачке, Сједињених Америчких Држава, Европске уније, Турске и Руске Федерације. На самом крају рада аутор закључује да би успешни епилог српско-бошњачког дијалога допринео пуној стабилности стања на Западном Балкану, те да би отклонио потенцијалне основе за поновну ерупцију етнички мотивисаног насиља.

Кључне речи: Срби, Бошњаци, дијалог, Србија, Босна и Херцеговина

1. ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ

Током постојања некадашње Социјалистичке Федеративне Републике Југославије била је „заокружена“ етногенеза Муслимана, као аутохтоног јужнословенског народа. Наиме, почетком 70-их година прошлог века дошло је до признања Муслимана као народа.¹⁾ Међутим, то није укључивало све етничке компоненте, као што је пре свега језик, јер се у Босни и Херцеговини у периоду након Другог светског рата он називао „српскохрватски“, односно „хрватскосрпски“. Такође, као национална обележја Муслимана у истом раздобљу углавном су се користила верска обележја.

Како је процес дисолуције „Друге“ Југославије подразумевао и јачање низа такозваних идентитетских питања, већ почетком 90-их година XX века поступно су се појављивале идеје да се одредница Муслиман, која подсећа на преминацију верског елемента, замени са термином Бошњак. Наиме, још је почетком XX века, када је Босна и Херцеговина била у саставу Аустроугарске, овај термин умногоме коришћен пре свега за становнике ове земље муслиманске вероисповести.²⁾ Такође, власти Аустроугарске су након 1878. године често користиле и израз „босански језик“ за језик којим у Босни и Херцеговини говоре њени становници муслиманске, православне и римокатоличке вероисповести.³⁾

1) Hakija Zornić, *O etnogenezi Bošnjana-Bošnjaka*, IP „Svjetlost“ d.o.o., Sarajevo, 2009, стр. 587–597.

2) Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“, Sarajevo, 1997, стр. 373–383.

3) Исто, стр. 15–16.

Јасним покушајем да се Муслимани дистанцирају у етничком смислу од Срба и Хрвата, а посебно након отпочињања рата у Босни и Херцеговини почетком априла 1992. године, долази до ре-афирмације бошњачке етнонационалне одреднице, као и босанског језика. То, у прво време, не наилази на јасно одобравање српске и хрватске јавности, али се постепено након Свебошњачког сабора, одржаног у Сарајеву крајем септембра 1993. године, све више јавно користи.⁴⁾ Након потписивања Дејтонског мировног споразума крајем 1995. године термин Бошњак улази и у уставну материју, као и босански језик.⁵⁾ У већем броју и становности простора бивше Југославије, а који су се раније изјашњавали као Муслимани (у Санџаку, на Косову и у Македонији), такође, прихватају наведено етничка обележја.

Односи између Срба и Бошњака су током XX века значајно осцилирали. Почетком протеклог века, а након анексије Босне и Херцеговине 1908. године они нису били добри, а веома значајно су били погоршани током Првог светског рата (1914-1918). У оквиру „Прве“ Југославије, односно Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца није била препозната било каква етничка особеност данашњих Бошњака.⁶⁾ Напротив, они су традиционално били сматрани искључиво у ислам конвертираним Србима, односно Хрватима. Ситуација се изменила током Другог светског рата, који је био окарактерисан значајним погоршањем односа између данашњих Бошњака и Срба у оквиру такозване Независне Државе Хрватске. Са друге стране, у оквиру Народноослободилачког покрета (1941-1945) била је призната специфичност Босне и Херцеговине, која је проглашена једном од конститутивних федералних јединица будуће сложене Југославије.⁷⁾ Ипак, она је од тада била дефинисана као заједничка федерална јединица муслимана, Срба и Хрвата.

И у послератном периоду постепено снажи етногенеза Бошњака, укључујући од 1971. године и уставно коришћење термина Муслиман. У оквиру дефинисања ове одреднице и расправама које су трајале неколико година није био поново афирмисан појам Бошњак. Односи Муслимана и Срба након доношења Устава Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине из 1974. године могу се, у начелу означити веома добрим.⁸⁾ Ситуација се, међутим, убрза-

4) Видети снимак Свебошњачког сабора, одржаног 28. и 29. септембра 1993. године, на <https://www.youtube.com/watch?v=i0Bm-G24on8>.

5) Устав Босне и Херцеговине, 1995. – Анекс IV Дејтонског мировног споразума.

6) Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, нав. дело, стр. 485–528.

7) Исто, стр. 529–546.

8) *Устав Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине: Уставни закон за спровођење Устава СР БиХ: Уводно излагање председника Скупштине СР БиХ Хамдије Поздерца*, Савремена администрација, Београд, 1974.

но мења након отпочињања процеса распада бивше Југославије. Иако је тадашње муслиманско руководство покушавало да се очува одређени оквир јужнословенског државног заједништва, ипак је, након словеначког и хрватског одвајања од Југославије, донело одлуку да не остане у „крњој“ Југославији, већ да се као национални муслимански програм успостави самостална и суверена Босна и Херцеговина.

Ово је био основни разлог да се односи између Муслимана и Срба, који су преобладавајуће тежили останку у Југославији, односно заједно са матицом Србијом, погоршају. Уследила је ерупција међуетничких сукоба у Босни и Херцеговини од 1992. до 1995. године, који су резултирали и масовним премештањем становништва и бројним злочинима. Такође, у истом раздобљу била је и неколицина етнички мотивисаних инцидената у српском и црногорском делу Санцака, а посебно уз границу са Босном и Херцеговином (Штрпци, Сјеверин и Буковица).

У периоду након окончања сукоба у Босни и Херцеговини од 1995. године односи између Срба и Бошњака у Босни и Херцеговини, као и у Србији, су остали умногоме оптерећени посве различитим интерпретацијама збивањима током ратног периода. Они су и даље веома слаби, и то не само захваљујући српским и бошњачким етноелитама, већ и захваљујући снажењу балканске улоге Турске која се појављује као „заштитник“ Бошњака. Покушаји трилатералне иницијативе Анкара-Београд-Сарајево, током протекле деценије, нису уродили плодом да се ситуација побољша.⁹⁾ Напротив, јасно је да се ситуација додатно мења и да се етничка дистанца између два народа – Бошњака и Срба у новим и млађим генерацијама само додатно продубљује и проширује.

Сагледавајући сву комплексност савремених (западно)балканских односа српско-бошњачки односи, поред српско-албанских односа представљају најзначајнији изазов регионалној безбедности и стабилности. Управо у том контексту се још 2014. године појавила посебна иницијатива о започињању „српско-бошњачког“ дијалога, а коју су промовисале српске политичке елите у Београду, а подржали и бошњачки етнонационални лидери у Босни и Херцеговини и у Југозападној Србији/Санцаку.¹⁰⁾ То је уједно подржала и Европска унија, као и Савезна Република Немачка. Међутим, три

9) Драган Ђукановић, *Балкан на постхладноратовском раскрићу (1989–2016)*, Институт за међународну политику и привреду, Службени гласник, Београд, 2016, стр. 132–136.

10) „BNV: Podrška saradnji Srbije i BiH i uspostavljanju srpsko-bošnjačkog dijaloga“, *Bošnjačko nacionalno vijeće*, Novi Pazar, 30. april 2014, Internet, <https://www.bnv.org.rs/bnv-podrška-saradnji-srbije-i-bih-i-uspostavljanju-bosnjacko-srpskog-dijaloga/>, 22/07/2017.

године касније није дефинисан формат и облик, а нити основни оквир овог дијалога.

2. ПРВИ И НЕУСПЕЛИ ПОКУШАЈ: „ИСТОРИЈСКИ СРПСКО-МУСЛИМАНСКИ СПОРАЗУМ“ ИЗ 1991. ГОДИНЕ

Како би се шире елаборирало питање могућности, будућности и бројних ограничења потенцијалног српско-бошњачког дијалога треба указати и на до сада најзначајнији, неуспели, покушај постизања „Историјског српско-муслиманског споразума“ из 1991. године, односно годину дана пред избијање сукоба у Босни и Херцеговини. Наиме, увиђајући комплексност прилика у Босни и Херцеговини непосредно пред избијање сукоба у априлу 1992. године један део тадашњег муслиманског естаблишмента покушао је да води дијалог са доминантним српским политичким чиниоцима у Босни и Херцеговини, који су тада били окупљени око Радована Караџића, председника Српске демократске странке.¹¹⁾

У име муслиманске стране тада је преговарао академик Мухамед Филиповић, а дијалогу се с времена на време прикључивао и Адил Зулфикарпашић, тадашњи председник Муслиманско-бошњачке организације. Извесно одобрење за ове преговоре дао је и тадашњи председник Председништва Републике Босне и Херцеговине, Алија Изетбеговић који је упоредо био и лидер Странке демократске акције, тадашње водеће муслиманске политичке партије.¹²⁾ Наведени преговори су били вођени током јуна и јула 1991. године, а прва верзија споразума је била објављена у сарајевском *Ослобођењу* у издању од 2. августа.¹³⁾ О току и резултатима овог дијалога били су стално обавештавани тадашњи председник Србије, Слободан Милошевић, али и председник Председништва БиХ, Алија Изетбеговић и тадашњи хрватски члан ове државне институције – Стјепан Кљујић. Наиме, идеја иницијатора и учесника у овом дијалогу била је да споразум, као плод договора Срба и Муслимана пре свега унутар Босне и Херцеговине, свакако не би смео и требао бити окренут против Хрвата.¹⁴⁾

Основна „нит“ овог споразума је била везана за опстанак Југославије, али евидентно у границама без Словеније и Хрватске,

11) Muhamed Filipović, „Historijski sporazum“, *Nezavisne novine*, Banja Luka, 15. oktobar 2008.

12) Исто.

13) „Текст српско-муслиманског споразума“, *Ослобођење*, Сарајево, 2. август 1991, стр. 2.

14) Muhamed Filipović, „Historijski sporazum“, нав. дело.

које су је неколико месеци раније напустиле.¹⁵⁾ Наиме, тадашње муслиманске елите су покушале да у процесу „прекрајања“ Југославије оснаже односе са суседном Србијом и Црном Гором, које су настојале остати у заједничкој федералној држави, што је и реализовано крајем априла 1992. године конституисањем бивше Савезне Републике Југославије. Овим су муслимански представници покушали да направе „резервну позицију“ уколико план о независној и сувереној Босни и Херцеговини не буде успешно реализован.

Овај „Историјски муслиманско-српски споразум“ почивао је на тежњи да се постигне „*остваривање историјских и политичких интереса*“, као и „*отворености и узајамног поштовања*“ двају народа.¹⁶⁾ Споразум се заснивао на пуном поштовању целовитости територије и „*политичког субјективитета*“ Босне и Херцеговине унутар Југославије, која мора имати, како је истакнуто, истоветан и потпуно равноправан положај са другим чланицама будуће сложене државе.¹⁷⁾ Ипак, питање садржаја конститутивног акта такве Југославије није било детаљно прецизирано у овом споразуму, али је било напоменуто да ће се у оквиру њеног уставног инжењеринга користити „*европски стандарди*“.¹⁸⁾ То се односило на отворено и на недефинисано питање уређења заједничких органа Југославије, монетарни систем, јединствено тржиште, државне оружане снаге и вођење спољних послова.¹⁹⁾

Према тексту овог споразума Босна и Херцеговина је требала остати „*правно-политички јединствена*“ и демократска држава.²⁰⁾ Са друге стране, Хрвати би, без обзира на државно-правни статус њихове матице – Републике Хрватске, остали једнакоправни са Србима и Муслиманима у таквој Босни и Херцеговини.²¹⁾ Штавише, челништву бх. Хрвата био је недвосмислено понуђен позив на придруживање „Историјском муслиманско-српском споразуму.“²²⁾

Развој политичких прилика у Босни и Херцеговини, међутим, драстично се изменио већ неколико месеци касније. Наиме, прво је председник Председништва Републике Босне и Херцеговине, Алија Изетбеговић заједно са тадашњим председником Репу-

15) „Текст српско-муслиманског споразума“, нав. дело.

16) Исто, тачка 1.

17) Исто, тачка 2.

18) Исто, тачка 6.

19) Исто, тачка 7.

20) Исто, тачка 4.

21) Исто, тачка 5.

22) Исто, тачка 5.

блике Македоније, Киrom Глигоровим још током августа 1991. године понудио План о „асиметричној“ југословенској федерацији, а затим се муслиманска политичка елита дефинитивно определила за самостану и независну Босну и Херцеговину.²³⁾ Ово је само додатно продубило јаз између муслиманских и српских елита, што се избијањем рата у Босни и Херцеговини транспоновало и на све сфере друштва и дубинске етничке поделе.²⁴⁾ Штавише, избијањем рата 1992. године Босна и Херцеговина је постала етнички дубоко подељена на српску територијалну аутономију (Српска Република БиХ, данас Република Српска), потом хрватски део (тзв. Хрватска Република Херцег-Босна) и приближно 22% територије земље под доминацијом бошњачких политичких чинилаца.²⁵⁾

3. ОСНОВНИ ОКВИРИ, ПРИНЦИПИ И НАЧЕЛА НАЈАВЉЕНОГ СРПСКО-БОШЊАЧКОГ ДИЈАЛОГА

Српско-бошњачки дијалог још није добио свој формат, а ни оквир. С обзиром на сву сложеност његовог будућег „формирања“ битно је да се утврди начин његовог вођења на једном месту и са одређеним временским лимитом. Дијалог би морао да поред водећих политичких чинилаца у Србији и Босни и Херцеговини, укључи и представнике парламентарних политичких партија у овим земљама, као и представнике Исламске верске заједнице и Српске православне цркве, а посебно имајући у виду њихов оснажени утицај у бошњачком и српском корпусу протеклих деценија. Инклузивни дијалог би у свом оквиру подразумевао и учешће академских заједница, академија наука (Српске академије наука и уметности и Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине), али и невладиног сектора, који интензивно дуже од две и по деценије утиче на интензивирање помирења у региону Западног Балкана.

Резултат овако вођеног дијалога био би усвајање посебне декларације о односима Бошњака и Срба у региону Западног Балкана. То подразумева да би се дале смернице о односима како двеју држава (БиХ и Србија), тако и двеју етничких заједница. С тим

23) Vera Katz, „Platforma o budućoj jugoslavenskoj zajednici (Plan Izetbegović-Gligorov): pogled iz bosanskohercegovačke perspektive“, *Prilozi*, Institut za istoriju, Sarajevo, br. 42, 2013, стр. 207–226.

24) Драган Ђукановић, „Територијализација етничности на подручју некадашње Југославије: између аутономије и сепаратизма“, *Међународна политика*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, год. LVII, бр. 1122, 2006, стр. 14–25.

25) Исто.

у вези основни принципи дијалога били би везани за заједничку европску перспективу држава региона Западног Балкана, придржавање принципа међународног права, целовитости и суверености Босне и Херцеговине и Србије, али и поштовање свих компонената националног идентитета два народа у овим земљама.²⁶⁾

Када је у питању међудржавни ниво односа Србије и Босне и Херцеговине веома је битно мапирати најзначајније билатералне проблеме, као и основне начине њиховог решења (разграничење, правосудна сарадња, статус избеглих и расељених лица, имовинско-правна питања, итд.).²⁷⁾ У том смислу важно би било поновно оживљавање Међудржавног савета за сарадњу између Босне и Херцеговине и некадашње Савезне Републике Југославије, а који је постојао од 2001. до 2005. године.²⁸⁾ Ово би тело убрзало постизање договора по наведеним питањима и уједно осигурало пуну имплементацију онога што евентуално буде договорено. Како би се побољшали односи између Србије и БиХ треба размислити и о потписивању Споразума о специјалним паралелним односима Србије са Федерацијом БиХ, а по узору на споразум који већ постоји са ентитетом Република Српска.²⁹⁾

Други ниво дијалога – међуетнички односи би требали да почивају на интензивној сарадњи Срба и Бошњака, поштовању Дејтонског споразума (1995), и очувању постојеће троетничке конститутивности народа у БиХ. Штавише, дијалог би подразумевао и попуно инклузију бх. Хрвата у опште принципе српско-бошњачког договора.

Сарадња два народа у Југозападној Србији/Санцаку требала би да почива на неговању духа толеранције, као и поштовању националних и међународних стандарда у области заштите права етничких мањина. Зато би било важно да дође до формирања посебног државног тела у овом делу Србије, сачињеног од представника локалних самоуправа и етничких заједница, као и верских заједница и представника цивилног друштва. Такође, у овом низу питања важно је и промовисање сарадње Бошњака и Срба у политичком животу Црне Горе и Македоније.

26) У Републици Српској, за разлику од Републике Србије, није признат босански језик, већ се он означава као „језик бошњачког народа“. У: Устав Републике Српске, члан 7, став 1. *Службени гласник Републике Српске*“, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11.

27) Видети више у: Јасминка Кроња, Драган Ћукановић, „Односи између Републике Србије и Босне и Херцеговине: дефинисање нове политике“, *Годишњак Истраживачког форума*, Европски покрет у Србији, Београд, година 1, бр. 1, 2013, стр. 27–42.

28) Исто, стр. 31.

29) Исто, стр. 35–36.

Веома је битно и формирање тела које би прагило имплементацију зацртаних циљева и резултата потенцијалног дијалога (посебан двопартитни одбор), а са друге стране и стручне комисије, коју би поред историчара из БиХ и Србије чинили и други стручњаци, са циљем расветљавања одређених догађаја из савремене политичке историје овог дела Балкана. На овај начин постојала би могућност да се међуетнички и међудржавни односи, иначе још увек оптерећени скоријом прошлошћу, побољшају.

4. УТИЦАЈ МЕЂУНАРОДНИХ АКТЕРА НА НАЈАВЉЕНИ СРПСКО-БОШЊАЧКИ ДИЈАЛОГ

Као и увек на Балкану не треба пренебрегнути чињеницу да постоји веома значајан утицај водећих актера светске политике на овдашње актере. Због тога је индикативно како ће поједини веома утицајни центри утицати на евентуално отпочињање и резултат овог дијалога. У том смислу веома је значајно како ће се пре свега читовати Турска и Руска Федерација, који као ванрегионални актери, веома значајно могу утицати на бошњачку, као и српску страну, а пре свега у Босни и Херцеговини.

Турска има своју визију Босне и Херцеговине у којој би доминирао бошњачки фактор, док би Хрвати и Срби у њој били тек народи маргиналне присутности.³⁰⁾ У том смислу постоје и геополитичке замисли да треба ослабити ентитет Републику Српску и свести га на обезличену форму. Истовремено то подразумева и пенетрацију утицаја Бошњака на територије које су настањене бх. Хрватима од Лашванске долине, преко Мостара до приморског дела Херцеговине.³¹⁾ Турска тако може подстицати максималистичке захтеве бошњачке политичке елите, која је веома тесно повезана са званичном Анкаром, и уједно умањити изгледе за успех српско-бошњачког дијалога.

Руска Федерација има за превасходни циљ да спречи улазак Босне и Херцеговине у Северноатлантски савез.³²⁾ У том смислу она недвосмислено подржава актуелног председника Републике Српске, Милорада Додика и може, такође, утицати на слабу динамику постизања потенцијалног компромиса којим би

30) Видети више у: Ахмет Давутоглу, *Стратегијска дубина: Међународни положај Турске*, Службени гласник, Београд, 2014, стр. 131–135, 273–287 и 293–294.

31) Исто, стр. 273–287.

32) Младен Кремановић, „Додик са Путином о сарадњи Русије и Српске“, *Политика*, Београд, 2. јун 2017.

резултирао српско-бошњачки дијалог. Председник Додик, такође, често у јавности наступа са захтевима да ентитет Република Српска напусти Босну и Херцеговину, што се на одређени начин неретко тумачи и подршком званичне Москве.³³⁾

Оваква најављена размимоилажења администрација у Москви и Анкари могу утицати на динамику и успех најављеног српско-бошњачког дијалога. Са друге стране, веома је значајно уколико би Европска унија, а посебно Савезна Република Немачка значајније подржале најављени српско-бошњачки дијалог, који би требао да допринесе побољшању прилика на Западном Балкану, али и успешнијој регионалној сарадњи.³⁴⁾ Успех ове иницијативе би значајно и отклањање бројних проблема у билатералним односима између Србије и Босне и Херцеговине, а што је посебно важно, допринео би бржој интеграцији ових двеју земаља у Европску унију.³⁵⁾ Веома сличан став о овој иницијативи се може очекивати и од Сједињених Америчких Држава. Штавише, САД у регионалном контексту веома битним сматрају и приступање Босне и Херцеговине Северноатлантском савезу и с тим у вези износе сталне подстицаје. Чини се и да САД с тим у вези и „снижавају“ раније веома круто постављене услове БиХ за улазак у НАТО.³⁶⁾

5. ЗАКЉУЧАК

Пре три године најављени српско-бошњачки дијалог није још увек концептиран, а нити темељније осмишљен. Иако представници власти Србије сматрају да је поред успешног окончања нормализације односа између власти у Београду и Приштини други доминантни циљ регионалне политике успешно започињање и окончање српско-бошњачког дијалога, он још увек није отпочео.³⁷⁾

33) Видети: „Dodik: Ne postoji rusko miješanje u RS, niti podstrekivanje na referendum“, SRNA, Banja Luka, 4. jun 2017.

34) Цитат – „*Већ пар година Њемачка подржава, а сада већ и форсира, тај дијалог Албаније и Србије с једне, односно Босне и Херцеговине и Србије с друге стране. И није Вучићева оригинална идеја тај српско-бошњачки дијалог, то српско-албанско приближавање.*“ У: Emir Hadžikadunić, „Njemački tronožac i britanska rezolucija“, STRATIS, Sarajevo, 13. juli 2015. Internet, <http://stratis.ba/columns/njemacki-tronozac-i-britanska-rezolucija.html>, 15/09/2017.

35) О билатералним проблемима између Босне и Херцеговине и Србије видети у: Драган Ђукановић, *Балкан на постхладноратовском раскрићу (1989–2016)*, нав. дело, стр. 182–183.

36) „SAD: Cilj Amerike je ulazak Bosne i Hercegovine u NATO“, *Nezavisne novine*, Banja Luka, 25. mart 2014.

37) Председник Републике Србије, Александар Вучић изјавио је почетком августа ове године да је поред нормализације односа са властима у Приштини, следећи битан

Наведеном треба додати и чињеницу да бројне унутрашње прилике у Босни и Херцеговини такође утичу на овакав след догађаја. Ова је држава унутар себе прилично подељена и не постоји јединствена/заједничка визија њеног развоја између лидера Бошњака, Хрвата и Срба.³⁸⁾ Штавише, недавне прилично оштре поделе и разлике између двеју водећих бошњачких партија у БиХ – Странке демократске акције, Бакира Изетбеговића и Странке за бољу будућност, Фахрудина Радончића, такође, могу утицати на одлагање наведеног процеса.³⁹⁾ Наравно ту је и више него евидентан раст утицаја Реџепа Таипа Ердогана (*Recep Tayyip Erdoğan*), турског председника и његове администрације у Анкари која подржава бошњачки и албански етнички корпус vs. српског политичког фактора на Балкану.⁴⁰⁾

Сасвим вероватна победа Ангеле Меркел (*Angela Merkel*) и њене Хришћанско-демократске уније на септембарским парламентарним изборима у Савезној Републици Немачкој, требала би, када је у питању Западни Балкан, да представља додатни подстрек консолидацији овдашњих сложених прилика. У том смислу се може очекивати и да ће то убрзати пре свега нормализацију односа између Београда и Приштине, али и започињање бошњачко-српског дијалога.⁴¹⁾

Евидентно неповерење које показује бошњачка елита у Сарајеву према настојањима Србије да се побољшају прилике у ширем региону, и поред декларативно другачије изражених ставова, такође представља одређену врсту потешкоће. Бошњачки лидери, наиме, често подлежу утицају властитих радикалних структура, што је било евидентно и приликом неуспелог покушаја ревизије пресуде Међународног суда правде против некадашње Савезне

изазов спољне политике земље заправо дијалог са Бошњацима. Цитат – „Остаје нам још битан однос са Бошњацима“ ... и ... „дуг, тежак и напоран дијалог...“ У: „Вучић: Дијалог са Приштином може да се одвија било где под надзором Брисела“, *Нови магазин*, Београд, 9. август 2017.

38) Драган Ђукановић, „Босна и Херцеговина на савременом геополитичком размеђу: три унутрашња виђења“, у зборнику: *Двадесет година од Дејтонског мировног споразума – трајни мир или трајни изазови?*, (приредили: Стеван Недељковић, Милан Крстић, Драган Живојиновић), Факултет политичких наука Универзитета у Београду, Београд, 2016, стр. 53–68.

39) „Radončić: Za ubistvo Delalića odgovorna je 'bošnjačka državna mafija'“, *Al Jazeera Balkans*, Сарајево, 28. октобар 2016. Internet, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/radoncic-za-ubistvo-delalica-odgovorna-je-bosnjacka-drzavna-mafija>, 22/08/2017.

40) Bakir Izetbegović: 'Erdogan nosi zastavu koju je nosio pokojni Alija Izetbegović u krvavom BiH ratu'“, *Jutarnji list*, Zagreb, 10. kolovoz 2014.

41) „Меркел честитала Харадинају: Дијалог са Србијом кључан“, Н1, Београд, 13. септембар 2017, Internet, <http://rs.n1info.com/a317710/Vesti/Vesti/Merkel-cestitala-Haradinaju.html>, 22/09/2017.

Републике Југославије за агресију и геноцид.⁴²⁾ Тада су поновно подстицане стереотипне приче у босанскохерцеговачкој јавности према суседној Србији, те њеној улози у рату у Босни и Херцеговини од 1992. до 1995. године.

Бошњаци и Срби су, и поред послератне драстичне измене етничке структуре на простору бивше Југославије, и даље веома упућени једни на друге, и веома измешани, како у Босни и Херцеговини и у Србији, тако и у Црној Гори и Македонији.⁴³⁾ То подразумева да је нужно да се њихови међусобни односи унапреде и да се превазиђу још увек болна наслеђа оружаних сукоба. Најављени дијалог би стога требао да надилази постојеће политичке елите и да укључи бројне државне и недржавне субјекте. Посебно је значајна улога верских заједница, академских кругова, научне заједнице, парламентарних политичких партија, као и невладиног сектора. Међутим, он због бројних потенцијалних проблема мора бити усредсређен/каналисан на два нивоа договора – међудржавном, односно између Босне Херцеговине и Србије, као и између најширих сфера оба етничка корпуса.

Резултат потенцијалног дијалога свакако треба да буде усвајање посебне декларације, која би на одређен начин на темељима универзалних и европских правних стандарда дефинисали оквире међудржавне сарадње Босне и Херцеговине и Србије, као и односе Бошњака и Срба у овим државама. То подразумева и бошњачко-српску сарадњу и у другим државама региона Западног Балкана, а пре свега у Црној Гори и у Македонији. Српско-бошњачки дијалог никако не сме „заобилазити“ и босанскохерцеговачке Хрвате, а нити на било који начин угрозити њихову пуну једнакоправност у овој земљи. Такође, дијалог би могао да резултира и формирањем посебних тела које би пратиле имплементацију начела изнетих у декларацији, као и посебне међудржавне комисије која би допринела помирењу и превазилажењу огромног јаза који постоји између Срба и Бошњака у контексту виђења недавне ратне прошлости.

Веома је тешко предвидети да ли ће се стране у дијалогу лако и брзо договорити око пре свега његове форме и начина реализације, а потом и садржаја завршних аката. Међутим, основна

42) „Сазнајемо: Хаг одбио захтев БиХ за ревизију пресуде против Србије“, *Блиц*, Београд, 9. март 2017.

43) Драган Ђукановић, „Измене етничких структура држава насталих од Југославије: путеви нове етничке хомогенизације“, у зборнику: *Безбедност у постмодерном амбијенту* (приредио: Слободан Нешковић), Центар за стратешка истраживања националне безбедности (ЦЕСНА Б), *Hanns Seidel Stiftung*, Београд, 2008, стр. 418–430.

корист од српско-бошњачког дијалога би свакако била превасходно везана за спречавање потенцијалне радикализације у региону, као и постизање такве атмосфере која ће омогућити стварни процес помирења и јачања регионалне сарадње. Заједничка европска перспектива Србије и Босне и Херцеговине, такође, треба да буде управо то погодно окружење, које ће ове сложене односе „растеретити“ баласта недавне ратне прошлости.

ЛИТЕРАТУРА

- „Вучић: Дијалог са Приштином може да се одвија било где под надзором Брисела“, *Нови магазин*, Београд, 9. август 2017.
- Давутоглу Ахмет, *Стратегијска дубина: Међународни положај Турске*, Службени гласник, Београд, 2014.
- Букановић Драган, „Босна и Херцеговина на савременом геополитичком размеђу: три унутрашња виђења“, у зборнику: *Двадесет година од Дејтонског мировног споразума – трајни мир или трајни изазови?* (приредили: Недељковић Стеван, Крстић, Милан, Живојиновић Драган), Факултет политичких наука Универзитета у Београду, Београд, 2016, стр. 53–68.
- Букановић Драган, „Измене етничких структура држава насталих од Југославије: путеви нове етничке хомогенизације“, у зборнику: *Безбедност у постмодерном амбијенту* (приредио: Слободан Нешковић), Центар за стратешка истраживања националне безбедности (ЦЕСНА Б), *Ханнс Сеидел Стифтунг*, Београд, 2008, стр. 418–430.
- Букановић Драган, „Територијализација етничности на подручју некадашње Југославије: између аутономије и сепаратизма“, *Међународна политика*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, год. LVII, број 1122, 2006, стр. 14–25.
- Букановић Драган, *Балкан на постхладноратовском раскрићу (1989–2016)*, Институт за међународну политику и привреду, Службени гласник, Београд, 2016.
- Кремановић Младен, „Додик са Путином о сарадњи Русије и Српске“, *Политика*, Београд, 2. јун 2017.
- Кроња Јасминка, Букановић Драган, „Односи између Републике Србије и Босне и Херцеговине: дефинисање нове политике“, *Годишњак Истраживачког форума*, Европски покрет у Србији, Београд, година I, бр. 1, 2013, стр. 27–42.
- „Меркел честитала Харадинају: Дијалог са Србијом кључан“, Н1, Београд, 13. септембар 2017. Internet, [хттп://рс.н1инфо.цом/а317710/Вести/Вести/Меркел-цеститала-Харадинају.хтмл](http://рс.н1инфо.цом/а317710/Вести/Вести/Меркел-цеститала-Харадинају.хтмл), 22/09/2017.
- „Сазнајемо: Хаг одбио захтев БиХ за ревизију пресуде против Србије“, *Блиц*, Београд, 9. март 2017.

- „Текст српско-муслиманског споразума“, *Ослобођење*, Сарајево, 2. август 1991, стр. 2.
- Устав Босне и Херцеговине, 1995. – Анекс IV Дејтонског мировног споразума.
- Устав Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине: Уставни закон за спровођење Устава СР БиХ: Уводно излагање председника Скупштине СР БиХ Хамдије Поздерца*, Савремена администрација, Београд, 1974.
- Устав Републике Српске – *Службени гласник Републике Српске*, број 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05, 48/11.
- „Bakir Izetbegović: ‘Erdogan nosi zastavu koju je nosio pokojni Alija Izetbegović u krvavom BiH ratu’“, *Jutarnji list*, Zagreb, 10. kolovoz 2014.
- „BNV: Podrška saradnji Srbije i BiH u uspostavljanju srpsko-bošnjačkog dijaloga“, Bošnjačko nacionalno vijeće, Novi Pazar, 30. april 2014. Internet, <https://www.bnv.org.rs/bnv-podrška-saradnji-srbije-i-bih-i-uspostavljanju-bosnjacko-srpskog-dijaloga/>, 22/07/2017.
- „Dodik: Ne postoji rusko miješanje u RS, niti podstrekivanje na referendum“, *SRNA*, Banja Luka, 4. jun 2017.
- Filipović Muhamed, „Historijski sporazum“, *Nezavisne novine*, Banja Luka, 15. oktobar 2008.
- Hadžikadunić Emir, „Njemački tronožac i britanska rezolucija“, STRATIS, Sarajevo, 13. juli 2015. Internet, <http://stratis.ba/columns/njemacki-trnozaci-i-britanska-rezolucija.html>, 15/09/2017.
- Imamović Mustafa, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture „Preporod“, Sarajevo, 1997.
- Katz Vera, “Platforma o budućoj jugoslavenskoj zajednici (Plan Izetbegović-Gligorov): pogled iz bosanskohercegovačke perspektive”, *Prilozi*, Institut za istoriju, Sarajevo, br. 42, 2013, стр. 207–226.
- „Radončić: Za ubistvo Delalića odgovorna je ‘bošnjačka državna mafija’“, *Al Jazeera Balkans*, Sarajevo, 28. oktobar 2016. Internet, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/radoncic-za-ubistvo-delalica-odgovorna-je-bosnjacka-drzavna-mafija>, 22/08/2017.
- „SAD: Cilj Amerike je ulazak Bosne i Hercegovine u NATO“, *Nezavisne novine*, Banja Luka, 25. mart 2014.
- Zornić Hakija, *O etnogenezi Bošnjana-Bošnjaka*, IP „Svjetlost“ d.o.o., Sarajevo, 2009.

Dragan Djukanovic

**OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS
OF THE ANNOUNCED “SERBIAN-BOSNIAK
DIALOGUE”**

Resume

Since the beginning of 2014, political elites in the Republic of Serbia and Bosnia and Herzegovina have been announcing the broadest Serbian-Bosniak/Bosniak-Serbian dialogue. However, even three years later, the dialogue did not take place. This dialogue would imply the participation of political, but also other structures of the two countries, as well as the two peoples (religious communities, the academic community, non-governmental sector, etc.). However, the general frameworks and principles of this dialogue have not yet been conceived. In any case, they should be based on the universal values (e.g. dedication to peace, mutual respect, respect for national identity, affirmation of cohabitation, etc.), but also European standards. Along with the mentioned problems in relations between the Serbian and Bosniak people, the bilateral relations between Bosnia and Herzegovina and the Republic of Serbia have also not been improved. They are still dominantly linked to a number of open questions, mostly determined by the breakup of the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia and the war in Bosnia and Herzegovina (1992-1995).

The Bosniaks and the Serbs, as two South Slavic peoples in the west of the Balkans, are fairly depending on each other bearing in mind the ethnic composition of this region. They live together in a large part of Bosnia and Herzegovina, as well as in Serbia and Montenegro (Sandzak), in Kosovo and in Macedonia. In that sense, the improvement of relations between political, religious, academic and other Serbian and Bosniak structures would contribute to a certain degree in overcoming the extremely bad heritage of armed conflicts on the territory of Bosnia and Herzegovina, as well as some incidents in Sandzak, during the period 1992-1995 (Štrpci, Sjeverin, Bukovica, etc.).

The above-mentioned dialogue should be conducted on two levels – between the authorities in Belgrade and Sarajevo, and also between the representatives of Serbs and Bosniaks from Bosnia and Herzegovina, as well as from Serbia (Sandzak). On the other hand, given the complexity of the structure of Bosnia and Herzegovina and the relations between Bosniak and Serbian ethnoelites in this country, the rapid success of the announced initiative is unlikely. Besides already mentioned, there are

problems related to deep discord between the Bosniak political leaders, namely Bakir Izetbegovic (Party of Democratic Action) and Fahrudin Radoncic (Alliance for a Better Future of Bosnia and Herzegovina). In addition, the current leadership of Bosnian Croats could further aggravate the possibility of implementing potential results and agreements that would arise from the Serbian-Bosniak dialogue.

The reaction of the influential international actors in the region of the Western Balkans, primarily the United States, the Russian Federation, the Republic of Turkey and the European Union (and in particular the Federal Republic of Germany) to the beginning and the range of the announced Serbian-Bosniak dialogue would be particularly indicative. In this regard, there are significant disagreements between the administration of these very important actors of the regional and world politics, from the support shown by the Federal Republic of Germany, the European Union and the United States, to the potentially less constructive role of Turkey and the Russian Federation.

Keywords: Serbs, Bosniaks, dialogue, Serbia, Bosnia and Herzegovina

---

* Овај рад је примљен 22. септембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 06. децембра 2017. године.